

Universitat
de les Illes Balears

TREBALL DE FI DE GRAU

ANÀLISI I CONCEPTUALITZACIÓ DE LA PERCEPCIÓ SOCIAL DE LA TERCERA EDAT EN ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ.

Joan Llobera Quesada

Grau de: Treball Social

Facultat de: Filosofia i Lletres

Any acadèmic 2021-22.

ANÀLISI I CONCEPTUALITZACIÓ DE LA PERCEPCIÓ SOCIAL DE LA TERCERA EDAT EN ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ.

Joan Llobera Quesada

Treball de Fi de Grau

Facultat de: Filosofia i Treball Social

Universitat de les Illes Balears

Any acadèmic 2021-22.

Paraules clau del treball:

Vellesa: Se considera la vellesa la última etapa de vida de les persones, passada la maduresa de la vida adulta.

Representació Social: Bassat en el model de Moscovici (1979), es refereix a la imatge i opinió general que és té d'un grup o col·lectiu concret, especialment als prejudicis i estereotips associats al grup.

Tercera edat: Persones amb edat superior als 65 anys.

Dependència: Estat en el que una persona degut a dificultats físiques, mentals o les dues alhora depèn de terceres persones per a la realització d'activitats pròpies de la vida, menjar, vestir-se, etc.

Mitjans de comunicació: Serveis per a la difusió d'informació a la població general.

Tutor: David Abril Hervás.

Autoritz la Universitat a incloure aquest treball en el repositori institucional per consultar-lo en accés obert i difondre'l en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació

Autor/a		Tutor/a	
Sí	No	Sí	No
☒	☐	☐	☐

Resum.

En el següent treball de final de grau s'ha realitzat una anàlisi del concepte i discurs que és té de les persones en edat de vellesa, l'anomenat grup de la tercera edat. Específicament a l'estat espanyol, per el qual s'ha realitzat l'anàlisi de les publicacions digitals de dols dels diaris digitals més visitats i influents al nostre país. D'aquesta manera per a poder realitzar un anàlisi amb coneixement de la situació s'ha realitat una investigació bibliogràfica per a reflexar la situació actual de les persones major a Espanya.

Així s'ha vist que tant Espanya, com a la gran majoria de països considerats desenvolupats, existeix un envelliment poblacional, les edats mitjanes de la població cada cop són majors, degut a les menors taxes de natalitats, les quals s'han anat reduït des del *baby boom*, progresivament, fins que el saldo entre naixements i persones entrants a la vellesa s'ha decantat cap a la segona banda, d'aquesta manera veim com les piràmides poblacions d'aquests estats s'ha invertit, passant a ser la gent major un sector poblacional més rellevant i significatiu.

A n'aquest fet s'ha sumat a més les millors condicions de vida general de les persones majors, l'estandardització de la salut, les millores de la medicina i majors nivells de vida que en anys anteriors han fet que cada cop ens fem més majors i més temps, és a dir, han augmentat les taxes d'esperança de vida i especialment de vida en vellesa amb salut. S'ha de dir que com veurem, és un col·lectiu que segueix certs patrons, és un sector bastant feminitzat, especialment a mesura que augmenten les edats, cosa que també condiciona el fet que la majoria de persones dependents també són dones, ja que són la majoria de persones que arriben a més edat. Així és un col·lectiu que travessa diverses dificultats, com la dependència, les enfermetats degeneratives, insolvència econòmica, tipus de violència específica, major vulnerabilitat, etc.

D'aquesta manera, és un grup que com altres, ha estat un focus mediàtic en certs moments, especialment en l'actualitat amb temas com la COVID, les pensions, el creixement gairebé exponencial de persones dependents, etc. D'aquesta manera per a la realització de la representació social s'han recollit la mostra de publicacions digitals en dos períodes de temps entre 2021 i 2022, per a l'anàlisi categòrica la imatge que es reflexa de les persones en edat de vellesa als mitjans de comunicació digitals. Com veurem es veuen llenguatges de dependència, incapacitat o fins i tot del grup com una càrrega vulnerable, però també altres veus que reconeixen les capacitat i drets d'aquestes persones.

Índex del Treball.

Resum.	4
Justificació.	6
Objectius del treball.	7
Objectiu general:	7
Objectius específics:	7
Marc Teòric. Situació actual de les persones majors.	8
1. Situació actual de les persones en vellesa	8
1.1 Situació demogràfica a Espanya:	8
1.2 Perfil General de les persones majors a Espanya	8
1.3 Aging in Place	9
2 Les representacions socials.	11
2.1 Qué són les representació social.	11
Metodologia	13
Procediment.	13
Resultats	15
Anàlisi quantitatiu a través dels gràfics.	15
Anàlisi qualitatiu per categories.	16
2.1. Tracte i visió	16
2.2. La Dimensió Pública i Social.	17
2.3 Formes de violència (Maltracte, soledat, etc.).	18
2.4 Residències	19
2.5 COVID	20
Conclusions.	21
La realitat del grup.	21
La representació del grup.	21
Bibliografia.	23

Justificació.

La idea del següent treball és bastant clara, la conceptualització de la representació social de les persones en la tercera edat, per a la realització del consecuent anàlisi. Entendre quina visió és té de les persones majors, com s'ha produït aquesta i perquè. A través de la mostra de la premsa escrita digital, una de les formes de mitjans de comunicacions més esteses en l'actualitat. Per això, estudiarem la conceptualització de la vellesa, les distintes visions d'aquesta i com es traslladen a la realitat.

El tema de la vellesa és un dels més rellevants en l'actualitat (Abades, Rayón, 2012) per diverses causes que analitzarem en profunditat al treball. De manera resumida la primera de les causes essencials és per les transformacions socials que s'han estat donant a molts de països, especialment els considerats del nord econòmic, com és el cas d'Espanya. A n'aquests el perfil demogràfic general veiem que estar experimentant una evolució d'envelliment poblacional, l'augment de l'esperança de vida, les baixes taxes de natalitat i fills per família, fan que poc a poc el grup de persones en l'anomenada tercera edat sigui més superior que altres rangs d'edat, fet propi de l'època actual. Fet que implica una sèrie de qüestions rellevants per a les societats modernes, aquesta situació comporta una sèrie de reptes a batir nous, fets com la generalització de la dependència, situacions de soledat, dificultats econòmiques pròpies d'aquest grup, major càrrega en sistemes de salut o serveis socials, etc. Reptes especialment pels serveis socials i els professionals que hi formen part.

D'aquesta manera, una part important de la definició del treball amb un grup específic de persones, és la imatge que és té d'aquestes a tots els nivells (Mora, 2002). Veiem com en casos actuals, la representació social afecta totalment a com són les intervencions amb els grups, un exemple d'aquest fet són els casos dels mal anomenats MENAS, on "l'opinió", per anomenar-la d'alguna manera, de certs grups polítics i poblacionals, ha afectat de gran manera a com és treballa amb el grup. Així, amb el grup del treball en qüestió la forma de treballar inicialment amb les persones han vingut sent intervencions paternalistes i assistencialistes, aspecte que tenen molt a veure en com s'han vist a les persones majors. Així estudiar la representació social més actual ens servirà per entendre la visió que és te del grup, com de real és aquesta i com s'hauria d'ajustar amb la realitat.

Objectius del treball.

Objectiu general:

- Conèixer i analitzar la representació social de les persones en edat de vellesa des dels mitjans de comunicació digitals.

Objectius específics:

- Conèixer la situació general del grup de la tercera edat a Espanya i la bibliografia al respecte.
- Analitzar les publicacions de premsa digital sobre les persones del col·lectiu a través de la recollida de mostra.

Marc Teòric. Situació actual de les persones majors.

1. Situació actual de les persones en vellessa

1.1 Situació demogràfica a Espanya:

Lo primer per entendre la situació de la tercera edat a Espanya, és realitzar una petita introducció demogràfica, ja que ens ajudarà a entendre millor altres aspectes que revisarem al treball, polítiques dutes a terme, actuacions dels professionals, etc.

D'aquesta manera si parlem de població total a Espanya, al 2021 segons dades de l'INE havia un total de 9.356.486 de persones majors de 65 anys, el que implicava un 19'77% del total de població (47.026.208 persones), de les quals un 30'46% (2.849.985) eren dependents, fet que tractarem més endavant.. De la mateixa manera l'edat mitjana de la població es situava en 43'3 anys. En quant a l'edat d'aquest sector es va observar que el 6'1% de la població total espanyola superava els 80 anys, i els centenaris es comencen a fer notar, amb un total de 16.303. Aquest número de vellessa no sempre s'han paregut a n'aquests actuals (Abades, Rayón, 2012), veim que al 1980 el percentatge era de 11'05%, al 2000 de 16'53% i al 2021 ha pujat fins el 19'77%, és a dir l'evolució demogràfica dels darrers 40 anys ha estat d'envelliment. Això és déu en part a que, mentre es reduïen factors demogràfics com la natalitat o el nombre de fills per família, factors que afavoreixen una població més jove, els quals s'han vist minvats per factors com l'evolució del món laboral, difícilment compatible amb la formació familiar, la situació cada cop més difícil per la joventut i per tant la formació de la pròpia família, o la inseguretats econòmica entre d'altres, s'han incrementat els que impulsen l'efecte contrari, la reducció de la mortalitat abans de la vellessa, l'augment de l'esperança de vida, l'augment d'anys amb salut, etc. Impulsats per factors com la millora de la qualitat de vida, dels serveis socials i de salut, de les condicions laborals en general (referint-nos a matèria de seguretat i salut), etc. Els quals han afavorit viure temps, tant en un estat saludable com en un de persona dependent. A més s'ha de tenir en compte que aquesta evolució demogràfica no ha arribat al seu zènit, s'espera que en els propers anys aquesta evolució no només es mantingui, sinò que s'incrementarà almenys fins el 2068, amb 14 milions de persones majors, el que implicaria un 29'4% del total, especialment notant aquesta pujada entre els 30 i 40 amb l'arribada dels baby boomers a la tercera edat.

1.2 Perfil General de les persones majors a Espanya

Procedirem a continuació definirem breument, com és el perfil de les persones majors a Espanya (Abellán, Esparza, Castejón, Pérez, 2011): Primer, veim que hi ha certa diferenciació entre gèneres, ja que les dones en aquest rang d'edat superen en un 32% als homes (5.145.437 dones i 3.911.756 homes) segons dades del INE, és a dir, és un sector feminitzat, això a més, es pot desglosar en diversos aspectes, primer és que les dones viuen

més anys, la seva esperança de vida és major sempre des dels 65 anys, per tant estan més temps pertanyent al sector de la vellesa. Però aquest fet implica també que són majoria en la situació de dependència i que ho són durant més temps, és clar, en viure més temps que la contrapart masculina i sent la dependència generalment una situació crònica, el perfil més comú en el cas de la dependència, es el de dona major de 75 anys, vídua, que pateix una o més patologies que produeixen aquesta dependència, ja que generalment quan les persones comencen a superar els 75 anys, és quan apareixen en major mesura les dificultats físiques i mentals que produeixen la incapacitat de la persona. A Espanya segons dades de l'INE, el 30'46% de la població major de 65 anys es dependent, fet que implica que almenys un terç de les persones majors, és a dir, el 30% del sector requereix l'ajuda d'una tercera persona per poder desenvolupar les activitats bàsiques de la vida diària, com pot ser menjar, vestir-se, tenir cura de la higiene personal, etc.

La dependència a més, afecta a diverses característiques de la persona, no totes les persones en arribar a certa edat pateixen el mateixos tipus de dificultats, breument, segons Esteban i Rodríguez (2015), els dos tipus principals de discapacitats que duen a la dependència són: Primer la mobilitat, la qual decreix especialment en persones de 80 anys o més, seguit de la incapacitat de realitzar les activitats domèstiques, la qual afecta a 74'5 de cada mil homes i 158'2 de cada mil dones a partir dels 65 anys, però que augmenta a 238'4 de cada mil homes i 449'7 de cada mil dones a partir dels 80 anys, com veim en ambdós casos la discapacitat pràcticament es triplica. Per tant, veim que el perfil més comú és el de persona major, dona, amb alguna discapacitat física relacionada amb la mobilitat, tant de desplaçament, com desenvolupament, que indueix en la dependència.

1.3 Aging in Place

Però, un punt també important a l'hora d'analitzar la situació d'aquest sector poblacional, és la situació física de l'espai on resideixen, les característiques d'aquest, amb qui el comparteixen, si es que viuen amb algú, si l'espai estar adaptat o presenta barreres arquitectòniques, etc. No és estrany veure que la qüestió residencial s'ha tornat un dels temas de més rellevància en l'actualitat en l'àmbit de les persones majors, no hem d'oblidar que la llar a més d'un dret, és l'espai de desenvolupament d'altres drets, com la intimitat, la seguretat, etc. Com sabem, amb l'arribada de l'etapa de la vellesa venen o se realitzen una sèrie de canvis en la vida de la persona, voluntaris o involuntaris com a altres etapes de la vida. I un d'aquests canvis més comuns és el canvi residencial (Doblas, 2005), és normal que la persona amb l'aparició gradual de dificultats es mudi amb un familiar que se converteix en el cuidador, o a la inversa quan és el cuidador el que canvia de domicili; es mudi a una residència, etc. Però veim que en l'actualitat la tendència és l'estada el màxim de temps possible en la pròpia llar i sense ajuda familiar, el que s'anomena *Aging in Place* (Hernandis, Nunes, 2018), que tractarem a continuació.

Per començar, diversos autors (Gallo, Molina. 2015), ratifiquen que la preferència de la població espanyola en arribar a la vellesa és mantenir-se a la casa pròpia, no només per causes de dependència o reagrupament, sinó també per l'interés que representa la llar pròpia com a principal mitjà de socialització, oci i cura. Fet a més que és veu recolzat per les pròpies persones majors, les famílies i les pròpies institucions, les quals consideren l'espai residencial propi com l'idoni pel desenvolupament de les activitats i la vida de la persona. Però, aquest fet implica dos punts essencials (Murillo, 2020), el primer: les condicions d'aquest habitatge, el segon la soledat, un dels punts més transversals i importants en l'actualitat de les polítiques i intervencions amb persones grans.

En quant a les condicions de l'habitatge, s'ha de tenir en compte que, com hem explicat amb anterioritat, amb l'arribada a la vellesa solen arribar les primeres dificultats fisiològiques que poden impedir el desenvolupament de la vida de la persona, a més edat acaben apareixent més patologies o símptomes d'enfermetats que dificulten especialment les activitats bàsiques de la vida diària, però també d'altres, com la socialització, l'oci fora de la vivenda, el contacte amb l'entorn, etc. D'aquesta manera es presenten dos tipus de situacions de dificultat quan parlem de residència, la inadequació dins la vivenda i la inadequació de l'entorn. En el primer cas, es dona quan la persona presenta dificultats per desenvolupar-se en la seva pròpia llar, degut a barreres arquitectòniques, casos comuns solen la cura de la higiene personal, per la dificultat d'entrada i sortida de la banyera, el desplaçament dins la casa, la neteja de l'espai, etc. Fet molt relacionat amb la dependència i la necessitat de suport de terceres persones per la cura de la vida de la persona, generalment familiars. Existeixen de la mateixa manera, recursos que miren de paliar aquest tipus de situacions, els anomenats productes de la vida diària, els quals són una mena de productes dissenyats per a les persones amb discapacitats físiques, els quals els permeten realitzar activitats que generalment no podrien sense ajuda, com vestir-se o menjar, tenir cura de la higiene personal, etc. També es practiquen adaptacions del domicili, com pot ser canviar dutxes per banyeres, posar barreres a diferents punts de la casa com a punts on la persona es pot recolzar per desplaçar-se o aixecar-se, canvi de mobiliari, etc. Amb l'objectiu de que la persona no perdi tanta independència un cop la persona comença a perdre capacitats físiques.

El segon cas correspon a les dificultats produïdes per l'entorn, és a dir, totes les barreres arquitectòniques que impedeixen o dificulten el desplaçament de la persona, referint-se tant als propis edificis, com a la situació de l'entorn, les barreres més comuns dins els propis edificis són l'absència d'ascensors i les escales, especialment quan són altes i pronunciades i no comptem amb barra o elements de suport, però també s'han de tenir en compte les barreres urbanístiques, les quals dificulten el desenvolupament de la persona en el mitjà urbà, carrers en mal estat, mala connectivitat del barri amb els transports públic, degeneració urbana, absència de bancs o llocs d'obra per descansar, etc. Aquests, són especialment aïlladors per aquest sector, especialment pels que presenten dificultats de desplaçament, aquest fet, sumat a la pèrdua de xarxa social, és un dels factors més influents en la producció de soledat, un dels problemes més urgents del treball amb la gent major.

2 Les representacions socials.

2.1 Què són les representació social.

Ara que hem definit de manera general com és la situació de les persones majors al nostre país, cal explicar que són les representacions social, perquè una cosa és la situació objectiva d'un cert col·lectiu, i una altre ben diferent és com la perceb la resta de població, o inclús el mateix grup.

Així, passam al punt principal d'aquesta recerca, quina és la representació social que s'atribueix a les persones de la tercera edat. Però abans, hem de definir el concepte de representació social, el qual és un terme encunyat per Serge Moscovici al 1979, definit per ell de la següent manera "La representació social és una modalitat particular del coneixement, la funció del qual és la de la elaboració dels comportaments i la comunicació entre els individus. La representació és un corpus organitzat de coneixement i una de les activitats psíquiques gràcies a les quals els homes fan intel·ligible la realitat física i social, se integran en un grup o relació cotidiana d'intercanvis, alliberen els poders de la seva imaginació" (Moscovici, 1979).

Dit d'una manera més clara, és l'acció de quan un objecte, (entenent per objecte qualsevol figura sensible de ser representada, desde col·lectius de persones, fins moviments socials) entra dins els mecanismes socials i passa a substituir la figura original, per un símbol d'aquest, que recull tots els aspectes que se li atribueixen. Per exemple el cas dels joves, entenem per jove una persona entre la infantesa i l'edat adulta, la qual estar en període de desenvolupament, però quan xerram de la seva representació social recollim tots els aspectes que se li atribueixen a n'aquest grup d'edat, com pot ser les problemàtiques socials que se'ls atribueixen, les dificultats típiques que pateixen, certes característiques que socialment se'ls s'ha adjudicat. Un exemple d'això pot ser com es sol atribuir a la juventud fets relacionats amb el vandalisme, la irresponsabilitat, el consum, etc. Com és lògic pensar, un dels factors que més contribueixen a la producció d'aquestes representacions socials, són els mitjans de comunicació, la televisió, ràdio, periòdics, periòdics digitals, etc. Són proveïdors d'informació en massa, la qual afecta a la visió que tenen les persones sobre certs temes d'actualitat, desde una catàstrofe recent, com pot ser la COVID-19, fins la imatge de cert col·lectiu, com en el nostre cas, les persones grans. Així, Moscovici va definir que les representacions socials es formen a través de 3 dimensions (Mora, 2002):

- A. La informació: És correspon a la quantitat de coneixement que és té de cert grup o fenomen, tenint en compte també la qualitat d'aquesta informació i com s'organitza. Per tant és important per aquesta dimensió les explicacions i dades que formen els individus en les relacions quotidianes.
- B. El camp de representació: Es refereix a la imatge, model social o contingut en concret el qual es pretèn representar, limitant la informació a un aspecta precís de l'objecte de representació. Inclou també el caràcter del contingut, la forma qualitativa de la informació i la jerarquització d'aquesta, la qual varia a cada grup.

Cal mencionar que el mateix Moscovici en definir aquesta dimensió va explicitar que “s’ha d’analitzar en funció de la totalitat del discurs sobre un objecte i no només en un paràgraf o una frase”. És a dir, a l’hora d’analitzar el discurs, s’ha d’analitzar també el contexte general en el qual s’ubica, i així amb tota la informació recopilada, un sol gràfic o notícia no representa realment la representació social que es té d’un grup.

- C. La actitud: Essencialment és la posició que es pren davant l’objecte de la representació, favorable o desfavorable. És considerada la primera dimensió, ja que la conducta general ens dur a informarnos i representar un fet un cop hem pres una posició davant d’aquest i en funció d’aquesta posició. És en efecte, la dimensió més fàctica i conductual de les tres i generalment la més estudiada.

Així es veu que per a la representació social d’un grup es realitza la composició de les tres dimensions, la formulació de la informació, com es interpreta i reproduïx aquesta, i de quina manera es comunica i amb quina actitud és reb i percep. Com és lògic a l’era de la digitalització i globalització de la informació, els mitjans de comunicació, especialment els digitals, i les xarxes socials juguen un paper fonamental en la reproducció d’aquestes.

Metodologia

D'aquesta manera per la realització de l'estudi del tema del treball, s'ha realitzat una investigació exploratòria de les representacions socials als mitjans de comunicació, específicament els de premsa escrita. Com és pot esperar d'un estudi d'aquesta mena, més que una sèrie de resultats definitoris per la investigació, el que hem obtingut ha estat una sèrie d'evidències en la recopilació de dades que reflecteixen la idea principal del treball.

Procediment.

Per seleccionar els mitjans de comunicació més adients ens hem basat en l'estudi realitzat per Dispitch.IO, el qual mostra els periòdics digitals més visitats i influents per la població espanyola, d'aquesta manera, basant-nos a n'aquest ranking (<https://dispitch.io/los-10-periodicos-digitales-mas-consultados-en-espana/>) hem seleccionat els més rellevants per consensuar les evidències, El Español i El Confidencial per a la recopilació inicial. D'aquesta manera, per a la recopilació de dades i evidències ens hem guiat per aquesta sèrie de punts:

1. Selecció i definició de les paraules clau en la que ens hem basat per a la recopilació de publicacions útils per a la mostra, les quals han resultat sent: Vellesa, persones majors, persones vellas, vella/vell, tercera edat, pensionistes, dependents, dependència, residència/residències.
2. Limitació temporal de la cerca en els 5 primers mesos de 2021 i 2022, d'1 de Gener fins el 31 de maig de 2021 i 2022. Per a tenir una mostra el més actual possible, però manejable per les condicions del treball, sent la mostra recollida, classificada i analitzada per una sola persona.
3. Recerca en els mitjans de comunicació seleccionats, en base a la definició realitzada a partir dels conceptes clau abans esmentats.
4. Selecció d'aquelles notícies que incloïen les paraules clau en el text o titular, o feien referència clara i directa al sector poblacional escollit.
5. Depuració de les notícies que incloïen les paraules clau no resulten útils per a la mostra. Per exemple els casos en que la paraula "Vell/Vella" ha estat emprada per a la descripció d'un objecte i un fet i no cap el col·lectiu en qüestió. Resultant en una mostra final de 92 publicacions útils, sense tenir en compte les descartades perquè a pesar de tractar el tema no complien les condicions establertes.
6. Classificació de les notícies en 3 categories:
 - Positiva: Si donava una visió positiva del col·lectiu, negant prejudicis o estereotips, reflexant situacions negatives cap ells (com pot ser els desnonaments que alguns han sofert o l'estat de pobresa i desprotecció creixent) o reflexant d'alguna altra manera una visió positiva.
 - Negativa: Al cas contrari de l'anterior, s'han ajuntat a n'aquesta categoria les

publicacions que d'alguna manera reproduïen prejudicis o estereotips cap aquest col·lectiu, si la notícia representa una situació negativa cap el grup o reflecteix d'alguna altra manera una visió negativa.

- **Altres/Neutres:** A n'aquest apartat s'han ajuntat les notícies que, sent rellevants per a la mostra, no donen exactament una visió ni negativa ni positiva cap el grup o la seva realitat.
7. Finalment, s'ha realitzat a l'apartat d'Anàlisi dels resultats, per una part l'anàlisi quantitatiu de les notícies, és a dir, quina part de la mostra era negativa, positiva o neutra i que reflecteix aquests resultats. I per l'altre un apartat d'anàlisi de quins han estat els temes més mencionats a la premsa, perquè han estat aquests, que signifiquen i com afecten a la representació.

D'aquesta manera, el treball ha seguit un recorregut metodològic, que ha fet possible donar-li una forma i qualitat adient al que requereix un treball final de grau, així el treball ha passat per diverses fases:

1º Pregunta Inicial: Vam plantejar la pregunta de ¿Quines són les representacions socials sobre les persones de la tercera edat en els mitjans de comunicació?

2º Plantejament Inicial: Vam donar un marc teòric suficient per a que la recerca de mostra fos fructífera i poder realitzar la recollida d'informació de camp amb coneixement del tema.

3º Procediment: Començam la recerca de mostra per l'anàlisi de la qüestió inicial, en base a les directrius marcades pels 6 punts descrits a dalt, especialment en els punts de selecció ed paraules clau, limitació temporal i depuració de la mostra.

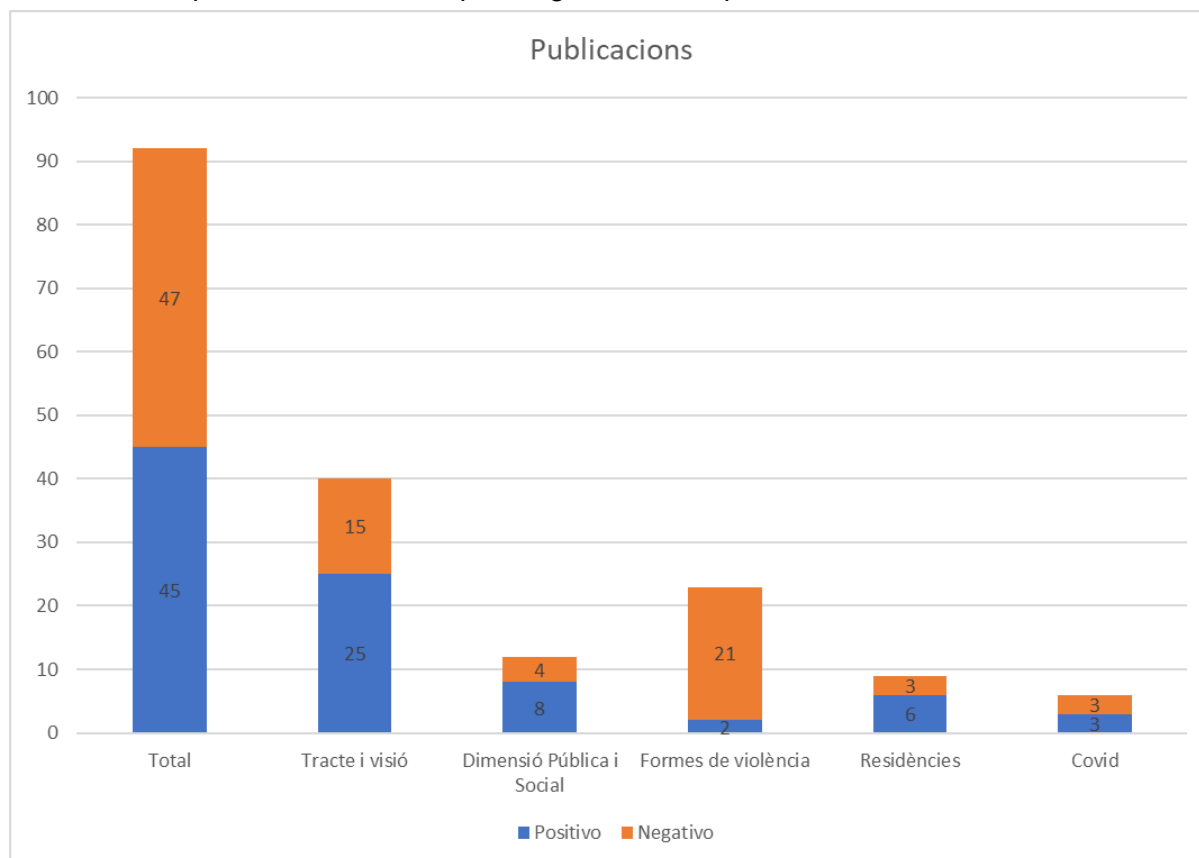
4º Anàlisi: Finalment un cop recollida i la mostra i feta la depuració per descartar els continguts útils per a la pràctica, i dividits per categories, s'ha procedit a l'anàlisi extensiu de la mostra, primer per una part quantitativament en percentatges de la mostra, per una vegada plantejats els números objectivament, continuar amb un anàlisi és qualitatiu dels continguts com a tal.

Resultats

1. Anàlisi quantitatiu a través dels gràfics.

Així a continuació presentarem un gràfic amb les dades quantitatives de la mostra total de publicacions:

Gràfic: Recompte total i distribució per categories de les publicacions analitzades.

Com veiem la categoria de publicacions que es refereixen o afecten a la representació al tracte i visió cap a les persones del grup són les més nombroses. En general han estat mostres bastant equilibrades, excepte el cas de la categoria referida a les formes de violència, estigmatització explicada a l'anàlisi qualitatiu i la rellevància de la mostra és pot explicar segurament per la mostra relacionada amb la soledat, degut al recent fenomen explicat de Aging in Place.

Si que cap mencionar la poca referència cap a la COVID en relació a les persones majors, situació que en un principi va crear bastanta alarma i que es va relacionar bastant amb el grup, un cop passat la major part de la pandèmia, pareix a ser que ha passat a segon pla mediàtic, fet del qual podem extreure la conclusió de que un cop passat el risc per a la població general, i especialment la que estar en edat a treballar, les dificultats del grup major passa a segon pla.

2. Anàlisi qualitatiu per categories.

Així veim com a quedat en termes quantitativs l'escala de publicacions relacionades amb la tercera edat entre els dos periòdics seleccionats, en el temps fixat i dividit en les categories determinades pels continguts prevalents de les notícies, ja que a l'hora de recollida de la mostra, s'ha vist que amb aquest grup poblacional hi ha una sèrie de temes que estan molt relacionats i són inevitablement un focus mediàtic, especialment en la premsa digital, la qual és sol definir per la selecció de titulars que criden l'atenció a l'espectador per a la consecució del major nombre de visites. Així s'ha comprovat a algunes categories més que d'altres, com pot ser l'exemple del grup de publicacions relacionades amb robatoris, rescats o maltracte, a pesar d'aquest fet, s'ha de mencionar tanmateix que aquest tret no representa la totalitat de la mostra, la majoria de recollida han representat un bon exemple per respondre a la pregunta de la representació social d'aquest grup.

D'aquesta manera procedirem a l'anàlisi més qualitatiu de les publicacions seleccionades, per lo qual procedirem per ordre amb cada categoria, a cada una descriurem el llenguatge emprat (paraules més comuns, com es refereixen al grup en qüestió, etc.), a més d'exemplificar-lo amb algunes de les notícies més rellevants o representatives del grup, analitzarem afecta a la representació social d'aquest grup per ambdues bandes, per la negativa i positiva, essencialment quins trets les adjudica, en quin context i la possible causa d'aquests en base al marc teòric.

2.1. Tracte i visió

A n'aquesta categoria s'han recopilat totes les publicacions en que la representació social que reproduïxen en els seus continguts, es centren en l'assignació de trets propis de la vellesa, basats més bé en en prejudicis o estereotips cap el grup, de manera específica o directa, ja sigui pel titular o el contingut, així veurem per ambdues un llenguatge comú, essencialment del que s'espera de les persones majors en la societat, per les seves capacitats o característiques, tan de manera positiva com negativa. És a dir, són les notícies que reflexen o influeixen en el tracte i visió d'aquest que se'ls dona a les persones majors.

Positiu: Noves perspectives, renegació de l'anterior.

Per la part positiva algunes de les publicacions que millor exemplifiquen aquest grup són *¿En qué consiste ser mayor?* (15 de febrer de 2022), *Los consejos de vida de Pepita, una deportista de 99 años* (4 de febrer de 2022) o *Una campeona dormida en Crevillente* (3 de març de 2021). Entre aquestes tres podem veure el grup general de les positives d'aquesta categoria, en la primera veim un anàlisi més extens del que implica ser major, des d'una perspectiva professional, de respecte i crítica, les publicacions d'aquesta índole les hem considerades del grup *tracte i visió* positives per que influeixen en la visió de les persones de

la tercera edat o com se'ls hauria de tractar de manera positiva, a n'aquest cas per que exemplifica la seva situació des d'un punt de vista objectiu, reflexant les mancances i dificultats i en part com combatre-les. Mentre que les altres dues, exemple d'altres publicacions, és centren més bé en renegar d'aquests estereotips associats a les persones, ambdues combaten estereotips com el pessimisme o tristesa associada comunament a les persones majors, la incapacitat o la pèrdua total d'autonomia per raó de ser major, independentment de les capacitats de la persona, així veim com a n'aquest grup reflexen les paraules de les pròpies persones, les colliquen en posicions de poder, responsabilitat i capacitat.

Negatiu: Mateixos estereotips i crítiques desenfocades.

Per la part negativa veurem que, com és lògic, passa el contrari, les publicacions reflexen característiques negatives associades a la vellesa, les persones a n'aquesta edat o la seva situació, com a la reproducció d'estereotips i prejudicis. Així notícies com *¿Hay Que Quitar el Carnet a los 80?* (6 de febrer de 2022) o *Tres de cada diez castellanos y leoneses se muestran preocupados por su futuro en la tercera edad* (20 de juny de 2022), reflexen una sèrie d'actituds i pensaments negatius cap a la tercera edat, especialment la primera veim un tret deshumanitzador cap aquestes persones, demanant la presa d'un dret sense excepcions, independentment de les capacitats de la persona, tractant tot el grup com un grup homogeni d'incapacitat o discapacitat, terme molt associat molt sovint al grup, així el llenguatge d'aquesta part coincidia amb aquesta índole negativa. Fins i tot s'han recollit una sèrie de titulars, que cercant l'efecte contrari, donen una visió negativa del grup, com *No queremos ser analfabetos digitales": así están rompiendo esta brecha los jubilados del madrileño barrio de Chamberí*, la qual reflexant una bona intenció d'aquestes persones, emprà un llenguatge despectiu, destacant a més el famós "analfabetisme digital" adjudicat aquest grup, com si l'actualització cap a les noves tecnologies fos una necessitat per el respecte cap aquestes persones.

En conclusió d'aquesta categoria, veim que per ambdues bandes, positiva i negativa existeix una comunicació millorable, l'adjudicació de certes idees preconcebudes cap tant per desubicar-les com reproduint-les, és el més comú. A pesar de que sí que s'ha de mencionar que, amb aquest grup, sí que existeix per part dels mitjans una intenció reivindicadora de la visió que és té de la tercera edat, de les publicacions més comuns a la mostra positiva són aquestes que reflexen reivindicació, a pesar de que com hem vist algunes encerten més que altres.

2.2. La Dimensió Pública i Social.

La segona categoria ha resultat ser un grup de notícies també de les més comuns a l'hora de cercar per aquest grup concret, són les publicacions relacionades amb la política i l'acció social relacionades amb les persones majors, ha estat inesperat veure la quantitat de

publicacions relacionades amb la política i especialment moviments socials de les persones, a més de que la pràcticament la totalitat són categoricament positives.

Positiu: Llocs de poder pel grup i reconeixement de les problemàtiques.

Així a n'aquest grup en positiu veim titulars com *La I Jornada Intergeneracional entre mayores y estudiantes de la UVA reúne a más de 150 personas* (17 de maig de 2022), veim publicacions que a titulars i cos de text reproduïen idees més correctes cap el grup, demanant millors condicions, anunciant-les, associant el grup amb idees positives i especialment en el casos d'accions socials com el de l'exemple, col·locant-los en posicions de poder, partícips de la seva pròpia millora, un dels obstacles més grans a n'aquest àmbit, ja que per les seves condicions, ha estat un grup que ha vist com el més comú ha estat la presa de decisions sobre la seva situació, sense tenir en compte l'opinió de les persones que hi formen part.

Negatiu: Culpabilització econòmica.

Per la part negativa destaca la poca presència de negativitat, excepte per un cas molt específic, el relacionat amb les pensions, el qual com sabem ha estat un cas mediàtic al llarg del temps, especialment en els anteriors a la COVID, la qual ha tapat mediàticament moltes altres dificultats d'índole pública i social, un exemple d'aquest cas és la de *El gasto en pensiones se eleva un 4,8% en mayo y suma 10.810 millones de euros* (27 de maig de 2022), el que es veu que reproduïx a n'aquestes publicacions, encara que indirectament, la imatge de les persones majors com una càrrega social, com un grup caracteritzat per la situació de dependència física i a n'aquest cas fiscal. No deixa de ser curiós com el reflexa de la pensió de jubilació, la qual és un dret, es reflexa mediàticament com un càrrega.

2.3 Formes de violència (Maltracte, soledat, etc.).

Continuant amb el tercer grup, i sent el segon més nombrós, passam a una categoria que, pel seu caràcter mediàtic és una de les més reproduïdes als mitjans, a més amb gran predominància per la part negativa, no per culpabilització o assenyalament cap el grup, sinó més bé per la reproducció de la imatge del grup com a dèbil, vulnerable o dependent, independentment de les seves capacitats. Així aquesta categoria representa les diverses formes de violència que sofreixen especialment les persones majors, com la soledat o el maltracte.

Positiu: Reconeixements i desculpabilitzacions.

Així com hem dit, la positivitat mediàtica a n'aquesta categoria és realment baixa, que no anula del tot el grup, ja que veim comunicacions com *Un problema oculto: uno de cada seis mayores sufre maltrato en el mundo* (15 de juny de 2022), publicació que reflexa i tracta el maltracte típic d'aquest grup, des d'un punt de vista respectuós i crític, no veim un llenguatge descalificador cap el col·lectiu, al qual a n'aquest casos, com veurem, es típic que

se'ls adjudiqui la posició de feblesa i indefensió, a pesar de que com sabem el maltracte generalment no depèn de les capacitats de les persones víctimes, adults o joves amb la força física o mental que és considera que és necessita per defensar-se, també són víctimes d'aquesta problemàtica. No significa que aquesta pèrdua de capacitat física o psíquica en les persones majors no sigui real, o que aquesta no les faci més vulnerables a certes formes de violència, però sí significa que no s'ha adjudicar aquest prejudici a tot el grup ni olvidar dins les possibles víctimes persones que no presenten aquestes característiques.

Negatiu: Deshumanització.

Per la part negativa, predominant a n'aquest grup, s'explica el contrari, notícies com *La soledad, problema que puede acabar en tragedia: dos rescates en 48 horas a ancianos en Zamora* (25 de març de 2021) que a pesar de reflexar una data negativa pel grup, no aporta ni crítica la realitat, un fet bastant comú a la premsa digital, així veim un llenguatge despersonalitzador per les persones, que les carrega de prejudicis o simplement les vulnera com a grup, a pesar de que com hem vist, el titular pretèn arribar al contrari.

Així veim com hi ha certes formes de violència predominant a n'aquest grup, destacam la soledat, molt assabentat i establert pel nou fenomen del "Aging in Place", i d'altres com el maltracte, no només físic, sinó també econòmic o fins i tot sexual.

2.4 Residències

Pasant a la penúltima categoria cal esmentar que aquesta, junt amb l'anterior, han estat relacionades i en part ambigües, ja que a les dues bandes, positiva i negativa, s'han vist notícies que a pesar de estar relacionades per tema, eran més apropiades a una altre categoria, com casos de maltracte dins residències o implicació de la dimensió pública.

Positiu: Canvis de perspectiva sobre els residents.

Així per la part positiva destaquem *El Consell, sobre el nuevo centro de Envejecimiento para Elche o Empatía e información para desterrar los falsos mitos sobre las residencias de mayores* (24 de gener de 2022), les qual reflexen la relació del col·lectiu a les residències, destacant-los com a ciutadans participants, no pacients o subjectes d'espais on ser aparcats, una descripció comú en temps passats, on les residències eran considerats espais on deixar a la persona major per a que tinguessin cura d'ella. Així veiem com aquesta perspectiva ha canviat, tant a nivell de tracta a les persones grans, com al canvi de ser subjectes passius, a uns actius de la seua pròpia cura.

Negatiu: Deshumanització per les morts i oblit d'altres problemàtiques.

En quant a la part negativa ha hagut una predilecció clara de notícies, les de l'estil *El Cruel Carpetazo por la Muerte de 35.000 'Santos Inocentes' en las Residencias de España* (15 de març de 2022), a pesar de que com hem vist, les publicacions relacionades amb la tercera edat i la COVID, especialment en el darrer any, pràcticament han desaparegut. La problemàtica de les morts en residències a causa de la pandèmia. A n'aquest àmbit moltes

característiques són objecte de ser criticables, però centrant-nos en la representació, destaquem el tracte despersonalitzador total cap a les víctimes i les persones majors en residències, emprades com a eina mediàtica i política, sense cap mena d'interès cap a la seva realitat o opinió, llenguatge que implica una visió novament de subjectes passius, sense control de la seva situació ni capacitat per decidir.

Mentre que per l'altre costat, un missatge que se pot extreure d'aquest fet, és la quasi nula reproducció de publicacions relacionades amb altres problemàtiques que sofreixen les persones a residències, les llargues llistes d'espera, l'escàs personal, tracte mínim, etc.

2.5 COVID

Així passem a la darrera categoria, com és esperable una que no podia faltar, malgrat que s'havia previst en un principi seria una de les categories més rellevants, l'evolució de la pandèmia l'ha convertit en una categoria molt silenciosa, encara ara es veuen notícies relacionades amb la COVID, però en la mostra si extraiem les no relacionades amb les persones majors, i encara més les que no afecten a la representació del col·lectiu sinó que es disposen a donar purament dades d'infeccions o defuncions, com ha estat la norma al llarg de la convivència amb la COVID, ha estat una categoria de les més pobres de mostra.

Positiu: Consideració per les persones encara vulnerables a la COVID.

Així en positiu realment trobem notícies com *Castilla-La Mancha espera llegar pronto a los "cero contagios" en las residencias* (23 de febrer de 2022), les quals en positiu podem adquirir que a pesar de que el gruix de la pandèmia ha passat, no s'obliden problemàtiques que afecten als grups més sensibles a la COVID, com són la gent major a residències, així veim com el cas de les defuncions en residències almenys no s'han quedat en un fet mediàtic quantificable, s'ha recuperat la humanització d'aquestes persones en certa mesura.

Negatiu: Reproducció d'estereotips per vulnerabilitat.

Per la part negativa però, *Primer caso de un familiar que no quiere vacunar a un anciano en una residencia de Sevilla*, veim casos com aquest, en el que es repeteix el cas en que una persona d'edat avançada perd la decisió de la seva pròpia vida, i a n'aquest cas, es reproduïx a un noticiari, independentment de la intenció original, el que queda és el reflex de la "opinió" d'una persona, sobre la vida d'una persona major sense comptar amb aquesta, veiem com és repeteix aquesta actitud paternalista cap el col·lectiu.

Conclusions.

Al llarg del treball he vist una sèrie de qüestions interessants que val la pena recuperar per el punt final. Per la situació poblacional, d'acord a les dades estudiades i la bibliografia, el que està clar que aquest envelliment poblacional és un fenomen que enara està en creixement, que de fet no encara li falten per experimentar alguns pics més rellevants, com l'entrada de la gran majoria de la generació del baby boom a la tercera edat i que per tant no és un fenomen passatger i que representarà una sèrie de reptes econòmics, socials i fins tot culturals, a cobrir pel desenvolupament de les societats modernes.

La realitat del grup.

La realitat és que la població major ha estat una població que ha experimentat una sèrie de transformacions als darrers anys, la seva esperança de vida ha augmentat i els anys de vida en una salut més deteriorada també, pel que ha representat una sèrie de noves necessitats, especialment en els aspectes de la cura de la salut i la dependència. A pesar de que en els recents anys s'han donat les primeres passes, com la Llei de la dependència a Espanya, o els Plan del GOIB a Balears, inicialment el treball amb persones majors s'ha caracteritzat per atencions marcades per un caràcter bastant paternalista, desde la majoria de sistemes, on s'han pres decisions sense tenir en compte la decisió de la persona, on s'han realitzat pràctiques o prestacions de cura per subsistència de la persona, sense pensar en aspectes com l'oci, les relacions entre persones del mateix grup, etc. El que ha duit a mesures, o justificació d'aquestes, merament assistencialistes, prestacions i assistències dirigides a paliar les situacions més greus, o en els casos més lleus a donar una mà que degut a les dificultats que representa la dependència de poca ajuda serveixen. Però, com hem dit, ha començat a haver un canvi en els darrers anys, especialment pels moviments socials del propi grup i persones relacionades, que han reclamat millores a n'aquest aspecte i veiem com algunes s'han començat a plasmar.

Així com hem dit veim que:

- Encara s'arrosegan intervencions o prestacions dirigides al grup de caràcter assistencialista i paternalista.
- Falta un compromís polític i real per a tractar la vellesa, ja que com hem dit, existeixen carències, i de fet si no s'actua, augmentaran.
- Ja s'han començat a veure canvis, amb intervencions en xarxa, que tenen en compte totes les dimensions de la persona i a la pròpia persona.

La representació del grup.

En quant a la representació social del grup, el que s'ha vist en base a la mostra recollida per aquest treball és que probablement esteim en una etapa de canvi, a les mostres hem vist amb certa varietat segons les categories, els dos paradigmes de visió cap a les

persones majors, per un costat com a persones dependents, persones ja no productives que poc poden aportar, que necessiten de la cura d'altres o que representen una càrrega. Per l'altre hem vist publicacions que reflexen l'altre paradigma cap aquestes persones, una visió revitalitzadora, de persones dignes de respecte, on les seves opinions i aportacions són les més rellevants, on se'ls veu com a persones valuoses independentment de la seva capacitat d'aportació, que encara així com s'ha vist en tenen, com a persones transmissores d'una cultura i saber important per a les societats modernes.

Aquesta visió més progressista ha significat també unes intervencions més modernes i completes, que si satisfan les necessitats i desitjos del grup i com hem vist moltes no requereixen d'una inversió econòmica exuberant, com es sol pensar, sino de l'escolta de les necessitats de les persones a través d'elles mateixes i com hem vist, a n'aquest paper la representació social dels grups té molt a dir.

- Podem considerar que estem en una etapa de canvi, veim publicacions amb una visió més actual de la vellesa i d'altres que al contrari representen una visió més negativa del grup.
- Cal mencionar que, al contrari que altres grups en risc d'exclusió i pobresa, no existeix una voluntat forta de canvi d'aquests paradigmes, s'ha realitzat intents com he vist, però el focus de la feina amb aquest grup està en altres actuacions.

Bibliografía.

- Abades Porcel, M., & Rayón Valpuesta, E. (2012). El envejecimiento en España: ¿ un reto o problema social?. *Gerokomos*, 23(4), 151-155.
- Abellán, A., Esparza, C., Castejón, P., & Pérez, J. (2011). Epidemiología de la discapacidad y la dependencia de la vejez en España. *Gaceta Sanitaria*, 25, 5-11.
- AL, E. S. D. D. ATENCIÓ A LES PERSONES EN SITUACIÓ DE DEPENDÈNCIA AL MUNICIPI DE PALMA.
- Casado, M. D. (2007). *Análisis de la evolución de la dependencia en la tercera edad en España* (No. 201068).
- De-Andrés-del-Campo, S., & de-Lima-Maestro, R. (2014). Análisis crítico del discurso publicitario institucional/comercial sobre las personas mayores en España. *Comunicar: Revista Científica de Comunicación y Educación*, 21(42), 189-197.
- de Estado, J. (2006). Ley 39/2006, de 14 de diciembre, de Promoción de la Autonomía Personal y Atención a las personas en situación de dependencia. *Boletín Oficial del Estado*, 299, 15.
- Doblas, J. L. (2005). *Personas mayores viviendo solas: La autonomía como valor en alza* (No. 11001). Imserso.
- Esteban Herrera, Laia, & Rodríguez Gómez, José Ángel. (2015). Situaciones de dependencia en personas mayores en las residencias de ancianos en España. *Ene*, 9(2)<https://dx.doi.org/10.4321/S1988-348X2015000200007>
- Ferrari, V. (2015). Soledad en la vejez: El adulto mayor y su entorno social como agentes de cambio.
- Gallego, V. M. (2012). Actores sociales y desarrollo de la Ley de Dependencia en España. *Revista Internacional de Sociología*, 70(2), 375-398.
- Gallo Estrada, J., & Molina Mula, J. (2015). Factores que inciden en la soledad residencial de las personas mayores que viven solas. *Gerokomos*, 26(1), 3-9.

- Hernandis, S. P., & Nunes, M. D. B. (2018). *La soledad de las personas mayores: conceptualización, valoración e intervención*. Fundación Pilares para la Autonomía Personal.
- INE. (2021). *Indicadores de Estructura de la Población*. Madrid: Instituto Nacional de Estadística.
- Jiménez Lara, A., & Huete García, A. (2020). Estadísticas y otros registros sobre discapacidad en España.
- Juan Garau, C. (2011). Atenció a les persones en situació de dependència al municipi de Palma. *Anuari de l'envelliment: Illes Balears*, (2011), 79-108.
- Mora, M. (2002). La teoría de las representaciones sociales de Serge Moscovici. *Athenea digital*.
- Murillo, I. L. (2020). Las dificultades para habitar en la vejez. *Documentación Social*, 1(1), 1.
- Osorio Parraguez, P. I. (2006). Exclusión generacional: La tercera edad.
- Pérez Díaz, J., Abellán García, A., Aceituno Nieto, P., & Ramiro Fariñas, D. (2020). Un perfil de las personas mayores en España, 2020. Indicadores estadísticos básicos.
- Rodríguez Martín, M. (2009). La soledad en el anciano. *Gerokomos*, 20(4), 159-166.
- Vera, P. S. (1996). Tercera y cuarta edad en España desde la perspectiva de los hogares. *Reis*, 73, 57-79. <https://doi.org/10.2307/40183841>.